

Keywords: politics, health, health preservation, public health system, man-dimension.

УДК 321.7

Стойко О. М.,

кандидат політичних наук, старший науковий співробітник
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
(Київ, Україна), E-mail: starkol@gmail.com

ДЕМОКРАТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ДІЄЗДАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ: МОЖЛИВОСТІ І НЕБЕЗПЕКИ

***Анотація.** Запозичення зовнішніх ознак демократичного режиму, нездатність перехідної держави забезпечити соціально-економічний розвиток часто є основними причинами сповільнення темпів демократизації і навіть встановлення авторитаризму. Останній хоча і здатен досягти успіху в економічній сфері, гарантувати стабільність і керуваність соціально-економічних процесів, однак у довгостроковій перспективі демократичні інститути дають кращий ефект завдяки розширенню участі, посиленню підзвітності та регулярним виборам.*

***Ключові слова:** демократизація, держава, авторитаризм, корупція, консолідація.*

У середині 1990-х рр. увагу дослідників привернули не лише швидкі темпи демократизації, які демонструвала низка країн Східної Європи, а й різноманітні відхилення від ідеальної моделі, що спостерігалися у молодих демократіях. У деяких країнах демократизація призвела до появи «деградуючих» або «колапсуючих» держав. Водночас слід визнати, що у цих державах існували несприятливі передумови, такі як етнічна чи релігійна неоднорідність, відсутність тривалого досвіду власної державності тощо, які ускладнили здійснення переходу.

Відповідно виникали питання: чи можна ці держави хоча б умовно відносити до демократичних; чи не занадто повільно деякі країни здійснюють перехід; чи не загальмували у «сірій» зоні або ж скочуються до авторитаризму; чи справляються нові уряди з наданням послуг тої якості, до якої звикли громадяни?

Все більше дослідників почали стверджувати, що перехідні суспільства лише перейняли деякі зовнішні атрибути демократії (вибори, формально демократичну конституцію та багатопартійну систему), уникаючи реалізації на практиці таких її принципів як верховенство закону, поділ влади тощо. Ці відхилення від очікувань класифікувалися як «неліберальні демократії» або як «демократії зі зламаним хребтом», а їх вивчення започаткувало у політологічній літературі новий напрям, пов'язаний із «якістю демократії» [1] та державного управління нових держав.

Традиційно демократії приписується створення більш сприятливого середовища для економічного розвитку та більш справедливий розподіл суспільних благ, а також згладжування значних диспропорцій у рівнях доходів [2]. Також обґрунтовуються твердження, що демократія призводить до зростання рівня щастя і задоволеності життям [3]. При цьому багато з позитивних аспектів демократії слабше виражаються в нових демократіях, ніж в консолідованих [4].

Але все-таки є вагомі причини для критичної оцінки демократичного тренда. По-перше, багато нових демократій демонструють наявність серйозних дефектів, особливо в частині захисту прав людини, поваги до принципу верховенства закону, підзвітності та прозорості. «Ефективні демократії», тобто ті, в яких діє верховенство права і захищені права громадян, все ще становлять меншість серед країн світу, складаючи приблизно половину від усіх демократичних держав і чверть усіх країн світу загалом. По-друге, навіть незважаючи на майже загальну підтримку демократії населенням, підтримка з боку багатьох громадян є поверхневою, без справжньої дієвої демократичної мотивації. Це особливо характерно для нових демократій, в яких громадяни можуть невірно тлумачити її значення, асоціюючи

з добробутом (як у розвинених країнах із сталою демократією) і не вкладаючи первинний зміст у це самодостатнє явище, тому підтримують новий режим на словах.

Більше того, оскільки демократія передбачає проведення регулярних і змагальних виборів, то політики насамперед зацікавлені у своєму переобранні, відповідно, вони готові піти на одноразові соціальні виплати з державного бюджету на передодні виборів, на укладання таємних домовленостей з представниками великого бізнесу заради фінансування їх передвиборчої кампанії в обмін на певні послуги у майбутньому тощо. Отже, за певних умов політичні та економічні еліти в молодих демократіях можуть стати жертвами корпоративних інтересів, що в підсумку може призвести до того, що вони перестануть виробляти оптимальні обсяги суспільних благ [5].

Відзначимо, що варіативність форм демократії, які спостерігаються серед країн третьої хвилі демократизації, актуалізували дискусії щодо самого феномена цього явища у сучасному світі, що призвело до появи концепції «постдемократії», яка формується в окремих розвинених країнах Заходу, пропозицій про ревізію демократичних інститутів на різних рівнях: від місцевого (територіальних громад), через національні держави, до планети загалом (глобального громадянського суспільства) [6].

Більше того, невдачі демократизації та її попередниці – модернізації – спровокували появу наукових дискусій щодо пріоритетності керованих процесів, які здатен забезпечити авторитарний режим, на противагу становленню демократичних принципів навіть за рахунок різкого погіршення соціально-економічної ситуації у державі чи навіть її розпаду. Так, якщо у 1950-ті рр. політичне регулювання процесу модернізації пов'язували з демократизацією за західним зразком, то в 1960-1970-ті рр. з'явилося безліч досліджень, які стверджували, що демократизацію можна розглядати як необхідну умову економічного зростання. На перший план виступила проблема політичної стабільності, без вирішення якої важко розраховувати на соціально-економічний розвиток. Відповідно допускалася можливість підтримки недемократичних режимів, які вели свої країни шляхом модернізації, прикладами яких були Бразилія, Південна Корея, Тайвань, Чилі, Філіппіни тощо.

Деякі вчені, зокрема С. Хантінгтон та Дж. Нельсон, вбачали основну причину політичної нестабільності перехідних суспільств у конфлікті між високим рівнем мобілізації та залученості з одного боку і низьким рівнем організації та інституціалізації з іншого [7]. В результаті прискорена модернізація, руйнуючи старі політичні інститути, зумовлювала не політичний розвиток, а політичний занепад. Виходячи з цього вчені робили висновок, що лише жорсткий політичний режим, який здатен контролювати суспільний порядок, зможе забезпечити перехід до ринкової економіки та зберегти цілісність країни. Відповідно, наявність високоцентралізованих інститутів є необхідною умовою здійснення успішної модернізації та демократизації.

Поширеною серед дослідників є думка про вирішальна роль управлінських інститутів для добробуту громадян. «Належне урядування» «спроможність держави» чи «якість управління» прискорює соціальний та економічний розвиток. Нефункціональні та корумповані урядові інститути відіграють провідну роль у багатьох країнах світу, що мають значні економічні та соціальні проблеми [8, р. 166]. Низка емпіричних досліджень вказують на те, що Б. Харріс-Вайт [9, р. 3] і Х.-І. Санг [10, р. 179] визначили як суперечливі відносини між демократією та корупцією. З'ясувалося, що порівняно з авторитарними режимами демократія має негативний вплив на якість уряду на початкових стадіях демократизації і лише з часом цей вплив стає позитивним.

Одне з досліджень встановило, що якість державного управління найвища у

сильних демократичних державах, має середнє значення у сильних авторитарних режимах та найнижча у частково демократичних державах. Завдяки використанню різних емпіричних інструментів ця нелінійність була визначена у формі U-подібній [11], J-подібній [12] чи S-подібній формі [10]. Що стосується часу появи чи історичного досвіду демократії, то молоді демократії демонструють гіршу якість управління, ніж старі [13, р. 804]. Іншими словами, часткові чи молоді демократії функціонують гірше, ніж авторитарні режими і набагато гірше ніж повноцінні чи старі демократії.

Історії також відомі приклади недемократичних держав, які цілком ефективно створюють умови для розвитку, досягаючи вражаючих політичних і соціально-економічних результатів, створюючи інститути, в тому числі «хорошого правління» (наприклад, сучасний Сінгапур, Південна Корея і Тайвань до початку демократизації у 1980-ті рр.). Деяким автократам вдавалося вирішувати проблему високої дитячої смертності: так за часів диктатури А. Піночета в Чилі коефіцієнт дитячої смертності знизився з 65 у 1974 р. до 20 в 1984 р. [14]

Більше того, дослідники К. Малліган та К. Цуї, скориставшись моделлю монополістичної конкуренції, дійшли висновку, що диктаторські режими набагато ефективніше діють в економічній сфері, ніж у демократичні [15]. Вони виходили з того, що ключовою характеристикою будь-якої держави є монополія на насильство. Рівень політичної конкуренції, а отже ступінь демократичності чи недемократичності, вчені пропонують розуміти як величину «бар'єру на участь у розподіленні прав на тимчасове управління державою». Політичного лідера хвилюють два питання: термін його перебування при владі та максимізація доходу від тимчасового розпорядження монополією на насильство. І тут у диктаторів набагато більше місця для маневру, ніж у демократів.

Економічна політика – рівень оподаткування, регулювання ринку, видатки на соціальне забезпечення – функціонально жодним чином не пов'язана з політичною конкуренцією. Але вона опосередковано впливає на стабільність режиму через рівень доходів громадян та популярність уряду. Тобто, при виборі економічного курсу диктатор, який в першу чергу прагне не допустити появи конкурентів, має досить високий ступінь свободи і може проводити цілком адекватну економічну політику. Як правило, авторитарні лідери проводять збалансовану економічну політику, спрямовану на задоволення соціальних потреб максимально великого прошарку населення. Про це свідчить аналіз падінь диктаторських режимів протягом 1950-1990 рр.: з 89 диктаторів-невдах лише 6 позбулися влади в результаті народних заворушень, а решта стали жертвами внутрішніх інтриг.

Природність монополії і диктатури та штучність демократії відзначає відомий американський інституціоналіст Д. Норт. На його думку, є три основних способи облаштування суспільства: первіснообщинний, рівнозначний хаосу, за якого сильний завжди правий, а слабкий – голодний; суспільство з обмеженим доступом, коли серед хаосу починає формуватися еліта, яка утримує владу за рахунок ренти, породженої відсутністю вільного входу, і виключною прерогативою еліти є створення і зміна організаційних форм; суспільство з вільним доступом, що відповідає демократичному [16].

Оригінальність теорії Д. Норта полягає в тому, що він вважає існування обмеженого доступу природнім станом суспільства – в економіці це монополія, у політиці – диктатура. Саме для виходу із цього стабільного стану потрібно докладати додаткові зусилля. Тобто, якщо не захищати вільний ринок, то виникне монополія, якщо ж пустити на самоті захист прав громадянина – то з'явиться диктатура і авторитарний режим. Таким чином, демократія і вільний ринок – це штучні феномени, які суперечать природному стану речей і які постійно потрібно захищати. Тільки ті країни, які це усвідомили, змогли перейти від природного стану до демократії та ринку.

Останні дослідження свідчать що інша проблема запровадження демократичних принципів управління полягає у амбівалентній ролі одного і того ж інституту в залежності від умов конкретної країни. Тобто, в одній країні демократичні інститути сприяють соціально-економічному розвитку (наприклад країни Заходу), а в іншій – дестабілізують ситуацію, аж до виникнення громадянської війни (африканські країни).

Отже, кожній країні потрібні адекватні інститути, які б створювали правильні стимули для економічних акторів. Але навіть якщо перелік цих інститутів можна визначити, то залишається основне питання – що може забезпечити роботу цих інститутів. За великим рахунком все зводиться до дилеми: сильна центральна влада і безправні громадяни або ж слабка влада і громадяни, беззахисні один перед одним. Сильна держава забезпечує права власності, тобто стимули до економічного розвитку, цілком ймовірно за рахунок «пролетаризації» громадян – позбавлення їх приватної власності та прав. За слабкої держави основну загрозу інвестиціям та власності одних громадян становлять інші, які за допомогою підкупу, шантажу, рейдерства можуть домогтися вигідного для них перерозподілу ресурсів. Тому дослідники повинні дати відповідь на запитання як повинно бути влаштоване суспільство, щоб зберегти баланс між двома крайнощами: диктатурою та анархією.

На початку 1990-х років з'явилися нові дослідження, автори яких стверджували, що, незважаючи на певні переваги авторитарних режимів, демократіям вдається досягти кращих результатів у здійсненні реформування. Слід зазначити, що на перших етапах демократичних трансформацій у соціалістичних країнах багато вчених були налаштовані досить песимістично і висловлювали сумнів у сумісності демократії та економічних реформ. Так К. Оффе відзначав, що «ринкова економіка діє лише за наявності переддемократичних умов ... Лише розвинена ринкова економіка продукує структурні соціальні умови, необхідні для стабільної демократії...» [17, р. 41].

Дж. Елстер безпосередньо заявляв про необхідність та неможливість одночасної політичної та економічної реформи [18]. А на думку К. Йовітта «у Східній Європі нагальним політичним імперативом є економічний. Будь-яка успішна відповідь на цей імператив повалить авторитаризм. Візьмемо як «хороший приклад» демократичного капіталізму Чехословаччину ... Потрібен тип ліберального авторитаризму, що існував у Західній Європі в XIX ст.» [19] для успішної реформи. Свого часу А. Пшеворські попереджав, що швидкі економічні реформи в умовах демократичного режиму у Східній Європі призведуть до коливань керівництва цих країн між популізмом та технократичною відповіддю на кризу інститутів. При цьому жодна з цих позицій не здатна буде привести до успіху в ході реформ [20].

Ряд досліджень справджують твердження, що у бідних країнах вплив демократії є радше негативним, ніж позитивним [21]. Це зумовлено тим, що виборці у найменш розвинених країнах переоцінюють короткострокові вигоди для негайного споживання (такі як патронажний розподіл) та ігнорують більш дорогі та довготривалі інвестиції, необхідні для покращення якості бюрократії (інфраструктури влади?) і, відповідно, адміністративної здатності держави.

Деяко інший підхід щодо взаємозв'язку між демократизацією та розвитком держави запропонував Д. Слейтер [22]. На його думку змагальні вибори посилюють інфраструктурну владу держави завдяки трьом механізмам:

1) стимулювання появи масових політичних партій, які в свою чергу допомагають максимізувати тиск на обрані уряди для покращення їх інституційної спроможності та розробки найбільш актуальних і універсальних державних програм: від удосконалення систем охорони здоров'я та освіти, до комунальних послуг та земельної реформи;

2) реєстрація виборців, як передумова проведення виборів, що робить

населення «видимим» для держави і таким чином породжує «основу державної інфраструктурної влади» та формує ключову точку для розвитку й реалізації державних програм;

3) присутності органів державної влади на всій території країни для проведення виборів, що вимагає значних зусиль у напрямі створення виборчої адміністрації, підпорядкування периферійних чи непокірних регіонів і ослаблення місцевого спротиву, в тому числі збройного. Така новостворена держава ймовірно за все виживе і після завершення електорального періоду. Таким чином виборчий процес слугує «інструментом для створення політичного порядку» [23, р. 18].

Окрім спеціальних теорій існує низка більш загальних причинно-наслідкових механізмів, що передбачають зв'язок із впровадженням демократичних інститутів та політикою, спрямованою на консолідацію держави. Фактично це комплексні процеси в яких, принаймні теоретично, можна розраховувати на позитивний вплив демократії на діяльність, ефективність та надання послуг державою загалом, тобто її сприяння економічному росту, мирним процесам, соціальному добробуту тощо. До цих механізмів належать такі демократичні принципи як участь (демократичне включення і легітимність), конкуренція і підзвітність, регулярні вибори.

Демократичне включення і легітимність. Демократична участь часто вживається як синонім соціального та політичного включення. Як зазначає Н. Глейзер, «інституційні характеристики, що дають надію на те, що кожна частина спільноти відчуватиме себе частиною цілого ... завдяки вільним політичним партіям, вільній пресі, змагальним виборам та визнанню вищого арбітра в особі суду, демократія обіцяє справитися з глибокими поділами більш успішно, ніж будь-яка інша альтернатива» [24].

Через розширення права голосу та інших важливих прав і свобод (свобода слова, зібрань тощо) всі громадяни країни на рівних підставах стають частиною політичної системи, з якої більшість з них були раніше виключені. З одного боку активна участь передбачає, що кожна особа чи група осіб має можливість озвучити свої інтереси – через вибори, партії, профспілки, громадські організації, соціальні рухи тощо, і таким чином відчуває свою приналежність до державних справ.

Однак важливим є не так відчуття залучення до політичних процесів, як ідентифікація народу із державою, що тотожне визнанню легітимності її влади. Таким чином вибори є інструментом легітимації політичної влади і в цьому сенсі твердження, що «демократія легітимізує державу» не потребує обґрунтування.

Водночас інструментальна сторона участі передбачає, що інтереси, які артикулюються і озвучуються громадянами та посередниками, беруться до уваги виборними особами, що приймають рішення. Соціальні потреби та інтереси таким чином включені у процес прийняття рішень і, як результат, уряди, сформовані за результатами виборів, краще реагують на запити електорату. Відповідно, демократичний процес прийняття рішень покращує сприйняття державної влади, підтримуючи та зміцнюючи суспільну згоду. Згода, в свою чергу, сприяє підвищенню ефективності держави, тобто експресивна та інструментальна участь зменшує індивідуальний, локальний спротив соціальному та територіальному проникненню державних структур, прискорюючи створення та впровадження внутрішнього політичного порядку на усій території країни. Це особливо важливо для держав, що потребують лояльності різноманітних етнічних чи релігійних спільнот.

Політична конкуренція і підзвітність. Демократична конкуренція також відіграє важливу роль у підтриманні консолідаційних процесів у державі. Конкуренція передбачає наявність однієї або більше альтернатив тим, хто перебуває при владі, і таким чином стимулює політиків, які прагнуть переобрання, удосконалювати механізм перерозподілу публічних благ, а не покращувати матеріальне становище своїх близьких чи друзів. У політичних системах, де

правителі мають справу з конкуренцією і тому не можуть бути певними, що залишаться при владі завтра і захистять власні інтереси, рівень корупції є меншим [25, р. 151].

Навіть не перебуваючи при владі, такі демократичні актори як опозиційні партії можуть бути гравцями з правом вето, що здійснюють певний нагляд і контроль за діяльністю уряду, викриваючи випадки корупції та зловживань політиками і державними чиновниками. Вони також мають можливість блокувати ініціативи, що можуть сприяти конфліктним, антидержавним процесам. Разом з виборами механізми підзвітності та моніторингу, що є базовими у роботі парламенту, партій, ЗМІ та громадських організацій, сприяють підвищенню ефективності діяльності держави. Вони створюють публічну сферу, де громадські інтереси артикулюються та обговорюються, викриваючи зловживання, корупційні схеми та змушуючи уряд, сформований за результатами виборів, реформувати систему державного управління для підвищення її ефективності. Нарешті, реальна зміна політичних сил при владі розширює кількість громадян, які хоча б один раз ідентифікували себе з особами, які перебувають в уряді, і таким чином прагнуть і надалі збільшувати легітимність державних інститутів, прискорюючи досягнення і посилення адміністративної спроможності держави.

Виборчі процеси та інституційне будівництво. Якщо уже згадана демократична участь та конкуренція покращують діяльність держави загалом, то деякі аспекти демократії мають особливий вплив на державність. Процес проведення виборів повинен сприяти поширенню та поглибленню присутності держави на усій її території. Проведення загальнонаціональних виборів передбачає потребу у створенні по всій країні представництв виборчої комісії, які б здійснювали реєстрацію виборців, організовували сам процес голосування, підрахунок голосів тощо. Території країни, на яких присутність держави досить незначна, повинні бути охоплені цією діяльністю, що передбачає створення відповідних органів. Як результат, потреба проведення регулярних виборів також стимулює політиків та політичні партії з «сепаратистських» регіонів до примирення із своїми земляками та до участі у загальнодержавних процесах. Завдяки цьому спроможність держави контролювати та взаємодіяти з усім населенням значно посилюється.

У результаті покращується адміністративна спроможність та контроль за територією, що у подальшому можна спрямувати на виконання інших управлінських задач. Більше того, правові процедури, що лежать в основі виборчої легітимності, протидіють персоналістському правлінню і таким чином, хоча б теоретично, сприяють демократизації та інституціоналізації управлінського апарату держави. Роблячи політиків і, опосередковано, державних чиновників підзвітними, демократичні процедури та санкції допомагають контролювати деспотичну владу та обмежувати поширення корупції: «демократія та підзвітність підвищують ціну корупційної поведінки і запобігають хабарництву, що зменшує можливість для корупції» [26]. Незважаючи на багато явних і неявних тверджень щодо позитивного чи негативного впливу демократизації на функціонування держави, фактів, які б підтверджували чи спростовували наявність такого взаємозв'язку поки що не має.

Як уже зазначалося, не всі нові демократичні режими виявилися стабільними, в деяких країнах відбувалися відкати від демократії, а багато постсоціалістичних країн не можуть бути віднесені до числа консолідованих. Деяким з них досі загрожують зміцнення авторитарних тенденцій, ослаблення підтримки демократичних інститутів з боку громадян. В інших регіонах світу виникли хоч і стабільні, але так звані «дефектні» або делегативні демократії, де політика здебільшого залишається «делегованою» часто неефективним лідерам і лідерам-популістам через низький рівень залучення громадян у політичний процес. Тому на перший план виходять проблеми загального «якості» демократичних систем як

в частині належного функціонування, так і в ціннісному вимірі.

Проблема із нестабільними і слабкими політичними інститутами демократичного режиму полягає у необхідності певного часу для впровадження культури демократії. Адже демократія – результат процесу демократизації, розтягнутого протягом століть, який поступово і результативно вирішував проблеми конкретного історичного періоду.

Далеко не всі перехідні країни спромоглися досягти стадії демократичної консолідації через наявність серйозних недоліків у новостворених політичних інститутах, відсутність реальної підтримки демократичних цінностей з боку громадян, бажання політиків залишитися при владі за будь-яку ціну. Непівдемократичні режими не здатні забезпечити очікування громадян щодо якості і кількості послуг, що надаються державою, що закладає передумови для зміцнення авторитарних тенденцій, які обіцяють негайні позитивні результати у короткостроковій перспективі. Однак низка причинно-наслідкових механізмів, таких як розширення участі, підвищення політичної конкретності та підзвітності, організація виборчого процесу, сприяють не лише демократичній консолідації, а й підвищенню дієздатності держави.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. O'Donnell G. Why rule of law matters // *Journal of Democracy*, 2004, Vol. 15, № 1. P. 5–19.
2. Sen A. *Development as freedom*. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – 366 p.
3. Inglehart R., Foa R., Welzel C., Peterson C. Social change, freedom and rising happiness: A global perspective, 1981–2007 // *Perspectives on Psychological Science*, 2008, Vol. 3, № 4, P. 264–285.
4. Rose R. When government fails. Social capital in an antimodern Russia // Edwards B., Foley M.W., Diani M. *Beyond Tocqueville. Civil society and the social capital debate in comparative perspective*. Hanover (NH): Tufts University, 2001. P. 56–69.
5. Olson M. Dictatorship, democracy and development // *American Political Science Review*. 1993, Vol. 87, № 3, P. 567–576.
6. Held D., Pollitt C. *New forms of democracy*. – London: Sage, 1986.
7. Huntington S. P., Nelson G. M. *No easy choice: political participation in developing countries*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
8. Rothstein B., Teorell J. What is quality of government? A theory of impartial government institutions // *Governance*, 2008, Vol. 21, № 2, P. 165–190.
9. Harris-White B., White G. *Liberalization and new forms of corruption*. – Brighton: Institute of Development Studies, 1996 – 144 p.
10. Sung H.-E. Democracy and political corruption: A cross-national comparison // *Crime, Law & Social Change*, 2004, Vol. 41, P. 179–194.
11. Montinola G.R., Jackman R.W. Sources of corruption: A cross-country study // *British Journal of Political Science*, 2002, Vol. 32, P. 147–170.
12. Back H., Hadenius A. Democracy and state capacity: Exploring a J-shaped relationship // *Governance*. 2008, Vol. 21, P. 1–24.
13. Keefer P. Clientelism, credibility, and the policy choices of young democracies // *American Journal of Political Science*, 2007, Vol. 51, № 4, P. 804–821.
14. McGuire J. W. Social policy and mortality decline in East Asia and Latin America // *World Development*, 2001, Vol. 29, № 10, P. 1673–1697.
15. Mulligan C., Tsui K. Political competitiveness // *NBER Working Paper*, 2006, № 10, P. 3
16. North D., Wallis J. Weingast B. A conceptual framework for interpreting recorded human history. // *NBER Working Paper*, 2006, № 12, P. 23
17. Offe K. *Varieties of transition: The East European and East German experience*. – Cambridge: MIT Press, 1997. – 259 p.
18. Elster J. The necessity and impossibility of simultaneous economic and political reform // Greenberg D., Katz S. *Constitutionalism and democracy: Transition in the contemporary world*. – New York: Oxford University Press, 1993 – P. 267–274.
19. Jowitt K. *New world disorder: The Leninist extinction*. – Berkeley: University of California Press, 1992, P. 302–303.
20. Przeworski A. *Democracy and the market: Political and economic reforms in Eastern*

Europe and Latin America. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 210 p.

21. Charron N., Lapuente V. Does democracy produce quality of government? // *European Journal of Political Research*, 2010, Vol. 49, P. 443–470.

22. Slater D. Can Leviathan be democratic? Competitive elections, robust mass politics and state infrastructural power // *Studies in Comparative International Development*, 2008, Vol. 43, P. 252–272.

23. Wantchekon L. The paradox of warlord democracy: a theoretical investigation // *American Political Science Review*, 2004, Vol. 98, № 1, P. 17–33.

24. Glazer N. Democracy and deep divides // *Journal of Democracy*, 2010, Vol. 21, № 2, P. 5–19.

25. Montinola G. R., Jackman R. W. Sources of corruption: A cross-country study // *British Journal of Political Science*, 2002, Vol. 32, P. 147–170.

26. Pellegata A. The effects of democracy on the «quality of governance». Evidence on the capacity of political systems to constrain corruption. – URL: <http://www.sisp.it/files/papers/2009/alessandro-pellegata-427.pdf> (Accessed 01.11.2016).

REFERENCES:

1. O'Donnell G. Why rule of law matters // *Journal of Democracy*, 2004, Vol. 15, № 1. P. 5–19.

2. Sen A. *Development as freedom*. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – 366 p.

3. Inglehart R., Foa R., Welzel C., Peterson C. Social change, freedom and rising happiness: A global perspective, 1981–2007 // *Perspectives on Psychological Science*, 2008, Vol. 3, № 4, P. 264–285.

4. Rose R. When government fails. Social capital in an antimodern Russia // Edwards B., Foley M.W., Diani M. *Beyond Tocqueville. Civil society and the social capital debate in comparative perspective*. Hanover (NH): Tufts University, 2001. P. 56–69.

5. Olson M. Dictatorship, democracy and development // *American Political Science Review*. 1993, Vol. 87, № 3, P. 567–576.

6. Held D., Pollitt C. *New forms of democracy*. – London: Sage, 1986.

7. Huntington S. P., Nelson G. M. *No easy choice: political participation in developing countries*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

8. Rothstein B., Teorell J. What is quality of government? A theory of impartial government institutions // *Governance*, 2008, Vol. 21, № 2, P. 165–190.

9. Harris-White B., White G. *Liberalization and new forms of corruption*. – Brighton: Institute of Development Studies, 1996 – 144 p.

10. Sung H.-E. Democracy and political corruption: A cross-national comparison // *Crime, Law & Social Change*, 2004, Vol. 41, P. 179–194.

11. Montinola G.R., Jackman R.W. Sources of corruption: A cross-country study // *British Journal of Political Science*, 2002, Vol. 32, P. 147–170.

12. Back H., Hadenius A. Democracy and state capacity: Exploring a J-shaped relationship // *Governance*. 2008, Vol. 21, P. 1–24.

13. Keefer P. Clientelism, credibility, and the policy choices of young democracies // *American Journal of Political Science*, 2007, Vol. 51, № 4, P. 804–821.

14. McGuire J. W. Social policy and mortality decline in East Asia and Latin America // *World Development*, 2001, Vol. 29, № 10, P. 1673–1697.

15. Mulligan C., Tsui K. *Political competitiveness* // NBER Working Paper, 2006, № 10, P. 3

16. North D., Wallis J. Weingast B. A conceptual framework for interpreting recorded human history. // NBER Working Paper, 2006, № 12, P. 23

17. Offe K. *Varieties of transition: The East European and East German experience*. – Cambridge: MIT Press, 1997. – 259 p.

18. Elster J. The necessity and impossibility of simultaneous economic and political reform // Greenberg D., Katz S. *Constitutionalism and democracy: Transition in the contemporary world*. – New York: Oxford University Press, 1993 – P. 267–274.

19. Jowitt K. *New world disorder: The Leninist extinction*. – Berkeley: University of California Press, 1992, P. 302–303.

20. Przeworski A. *Democracy and the market: Political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 210 p.

21. Charron N., Lapuente V. Does democracy produce quality of government? // *European Journal of Political Research*, 2010, Vol. 49, P. 443–470.

22. Slater D. Can Leviathan be democratic? Competitive elections, robust mass politics and state infrastructural power // *Studies in Comparative International Development*, 2008, Vol. 43, P. 252–272.

23. Wantchekon L. The paradox of warlord democracy: a theoretical investigation // *American Political Science Review*, 2004, Vol. 98, № 1, P. 17–33.

24. Glazer N. Democracy and deep divides // *Journal of Democracy*, 2010, Vol. 21, № 2, P. 5–19.

25. Montinola G. R., Jackman R. W. Sources of corruption: A cross-country study // *British Journal of Political Science*, 2002, Vol. 32, P. 147–170.

26. Pellegata A. The effects of democracy on the «quality of governance». Evidence on the capacity of political systems to constrain corruption. – URL: <http://www.sisp.it/files/papers/2009/alessandro-pellegata-427.pdf> (Accessed 01.11.2016).

Стойко Е. М., кандидат политических наук, старший научный сотрудник Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины (Киев, Украина), E-mail: starkol@gmail.com

Демократическая трансформация и дееспособность государства: возможности и опасности.

Аннотация. Заимствование внешних признаков демократического режима, неспособность переходного государства обеспечить социально-экономическое развитие часто являются основными причинами замедления темпов демократизации а также установление авторитаризма. Последний хотя и способен достичь успеха в экономической сфере, обеспечить стабильность и управляемость социально-экономических процессов, однако в долгосрочной перспективе демократические институты дают лучший эффект благодаря расширению участия, усилению подотчетности и регулярным выборам.

Ключевые слова: демократизация, государство, авторитаризм, коррупция, консолидация.

Stoyko O., PhD in political Sciences, senior researcher Institute of state and law. V. M. Koretsky of NAS of Ukraine (Kiev, Ukraine), E-mail: starkol@gmail.com

The democratic transformation and state capacity: opportunities and threats.

Abstract. The decorative character of democratic institutions in many transit countries, the failure of young state to secure the social and economic development often causes the moderation of democratization and even the establishment of authoritative regimes.

That's result the application of some democratic principles, which helps to consolidate the state and increase the effectiveness of public administration. The democratic inclusiveness allows different actors participate in decision-making processes on national and local levels, which contributes to the regime's legitimacy, social capital, nation consolidation and responsiveness of government. The political competition and accountability help to combat corruption, nepotism which erode democratic and state institutions. The regular election, leading to the change of political parties in the parliament, make politicians to work closer with voters and fulfill their promises. The election administration stimulates territorial penetration of state authority which is especially important for countries with strong regionalist movements.

Keywords: democratization, state, authoritarianism, corruption, consolidation.

УДК 327.7

Щолокова Г. В.,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних відносин

Дніпропетровського національного університету

імені Олеса Гончара

(Дніпро, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

КОНЦЕПТ «ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ» У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЄС

Анотація. Розглядаються особливості політичного дискурсу ЄС як наднаціонального